

ELŻBIETA SZUBERTOWSKA

Instytut Edukacji Muzycznej UKW w Bydgoszczy

Wkład wydawnictw Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego w pogłębienie wiedzy o polskim życiu muzycznym

1. Wprowadzenie

Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, jako jedyna instytucja skupiająca naukowców reprezentujących różne dziedziny nauki, od początku swego istnienia miało znaczący wpływ na rozwój kulturalny miasta i na promowanie bydgoskiego środowiska naukowego w Polsce. Ważną rolę w tej dziedzinie spełniały wydawane przez wiele lat zeszyty naukowe. W niniejszym artykule przedstawię dorobek, jaki do nauki polskiej wniosły publikacje wydane w Bydgoskim Towarzystwie Naukowym. Ukazując główne nurty dociekań naukowych publikujących autorów, zamierzam podać: ramy czasowe obejmujące wspomniane wydawnictwa, przybliżyć problematykę, jaką poruszają autorzy artykułów, a podsumowując, zastanowić się, w czym należy upatrywać wartość prezentowanych serii wydawniczych.

W pięćdziesięcioletniej działalności wydawniczej Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego można wyróżnić dwa podstawowe etapy: pierwszy, najważniejszy i najdłuższy, który przyniósł obfity plon wiedzy na temat historii muzyki – związany z ukazywaniem się serii „Z dziejów muzyki polskiej” oraz drugi – tematycznie obracający się wokół współczesnych zagadnień pedagogicznych, psychologicznych i społecznych. Ażeby należycie uwypuklić i podkreślić miejsce tych zagadnień w działalności BTN, przedstawię najpierw krótko historię tego towarzystwa.

2. Początki działalności Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego

Po II wojnie światowej odczuwano w Bydgoszczy brak instytucji skupiającej w swoich szeregach napływające kadry pracowników różnych branż z wyższym wykształceniem. Wyrazem tego była uchwała Sejmiku Kultury miasta Bydgoszczy

z dnia 3 maja 1957 roku powołująca do życia Towarzystwo Przyjaciół Nauk (Bydgoskie Towarzystwo Naukowe). Realizację tych postanowień powierzono miejscowym pracownikom nauki i działaczom społecznym, którzy utworzyli Komitet Organizacyjny. Należeli do niego wówczas: prof. dr med. Jan Małecki, prof. dr inż. Ernest Pischinger, doc. mgr fil. Konrad Pałubicki, zast. prof. mgr inż. Tadeusz Wysocki, dyr. Józef Podgóreczny, dyr. Marian Turwid, mgr fil. Tadeusz Esman, mgr praw Andrzej Szwalbe, mgr fil. Jan Chamot i mgr fil. Edward Szymańda¹. M. Turwid upatrywał w tej rodzącej się instytucji „serce kultury”².

Okres wstępnych prac organizacyjnych Towarzystwa trwał od września 1957 do stycznia 1959 roku. W tej fazie prac trudna do przecenienia jest rola przedstawicieli środowiska humanistycznego. Wydział Nauk Humanistycznych przejawiał największą prężność i najżywszą działalność. Organizował go kompozytor i teoretyk muzyki Konrad Pałubicki. Komitet Organizacyjny tegoż Wydziału zebrał się po raz pierwszy 30 stycznia 1959 roku, a 19 lutego tegoż roku odbyło się zebranie, na którym wybrano Prezydium. W jego składzie znaleźli się: doc. mgr Konrad Pałubicki (przewodniczący), mgr Rajmund Kuczma (wiceprzewodniczący) i mgr Jerzy Żurawski (sekretarz). Ukonstytuowały się wówczas pierwsze cztery komisje: Historii i Archeologii, Języka i Literatury, Sztuki oraz Prawa i Ekonomii, natomiast w późniejszych latach powstały Komisje Pedagogiki i Psychologii (1960), Filozofii i Socjologii (1969), Rekreacji i Turystyki (1969) oraz Nauk Politycznych (1980).

Na pierwszym organizacyjnym walnym zebraniu mgr Tadeusz Esman wysunął w imieniu Komitetu Organizacyjnego następujące cele przyszłego towarzystwa:

- pracę nad rozwojem nauki we wszystkich dziedzinach ze szczególnym podkreśleniem badań miejscowych i regionalnych;
- propagowanie idei pracy naukowej, we współpracy z Towarzystwem Wiedzy Powszechnej, dla uzyskania poparcia środowiska i stworzenia klimatu sprzyjającego rozwojowi życia naukowego;
- powiązanie nauki z życiem;
- czynną współpracę z władzami w realizacji planów w dziedzinie kultury i gospodarki narodowej;
- działalność badawczą własną i pomoc w organizowaniu warsztatów pracy naukowej,
- działalność wydawniczą;
- współpracę z instytucjami i towarzystwami naukowymi³.

¹ J. Małecki, *O powstaniu Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego i jego zadaniach*, „Bydgosztian” nr 1, Bydgoszcz 1963, s. 9.

² R. Kabaciński, *Ćwierć wieku działalności Wydziału Nauk Humanistycznych Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego*, „Bydgosztian” nr 10, Bydgoszcz 1988, s. 26.

³ J. Małecki, dz. cyt., s. 12.

Cele, jakie wytyczyło sobie w 1957 roku organizujące się Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, nie odbiegały w ogólnych zarysach od zaleceń Polskiej Akademii Nauk, przyjętych w dniu 19 października 1961 roku na naradzie przewodniczących towarzystw naukowych, którą prowadził prof. Tadeusz Kotarbiński, a dotyczących tych instytucji.

Zasadnicza, naukowa działalność Towarzystwa przyjęła od początku cztery podstawowe formy:

- posiedzenia naukowo-dyskusyjne wydziałów i komisji,
- prace naukowo-badawcze,
- wydawnictwa naukowe i popularnonaukowe,
- upowszechnianie nauki⁴.

3. Początki Komisji Sztuki

W ramach Wydziału Nauk Humanistycznych, którym kierował kompozytor i teoretyk muzyki Konrad Pałubicki⁵, utworzona została Komisja Sztuki, a główny jej organizator Alfons Licznarski objął jej przewodnictwo 16 maja 1959 roku. Krótko po nim funkcję tę przejął Stefan Narębski, jednak dopiero w 1961 roku odbyło się pierwsze posiedzenie naukowe Komisji Sztuki. Była ona początkowo bardzo zróżnicowana pod względem zainteresowań ich członków. Wśród 19 osób podejmujących tę działalność znajdowało się czterech muzyków: Bohdan Muchenberg, Konrad Pałubicki, Paweł Podejko i Leon Witkowski. Pozostali to: architekci, muzealnicy, konserwatorzy zabytków, wśród których był m.in. Marian Turwid i Andrzej Szwalbe⁶. W związku z tym Komisja zajmowała się początkowo dziejami architektury, by w drugim dziesięcioleciu swojego istnienia, po wejściu do Towarzystwa grupy pracowników Wyższej Szkoły Pedagogicznej, zwrócić swoje zainteresowania w stronę pedagogiki i socjologii muzyki⁷.

Spośród wcześniej wymienionych form działalności naukowej Towarzystwa najważniejsza okazała się działalność wydawnicza. Już 23 lutego 1959 roku powołano odpowiednią komisję, która miała opracować i przedstawić zarządowi wnioski dotyczące organizacji wydawnictw, ich rodzajów, zawartości i szaty zewnętrznej. W skład komisji weszli: mgr Jan Chamot, mgr Andrzej Szwalbe, a także przedstawiciele poszczególnych wydziałów. Wydział Nauk Humanis-

⁴ Tamże, s. 11-12.

⁵ R. Kabaciński, dz. cyt., s. 26.

⁶ E. Szymańska, *Fakty i liczby z życia i pracy Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego*, „Bydgoszczanin” nr 10, Bydgoszcz 1988, s. 79. Skład osobowy powstającej Komisji Sztuki został przedstawiony w „Bydgoszczanin” nr 1, Bydgoszcz 1963, s. 51-52.

⁷ R. Kabaciński, dz. cyt., s. 29.

tycznych reprezentował na tym polu Edward Szymański. Od początku prowadzenia tego typu działalności zarządy BTN czyniły starania o fundusze, by móc realizować swoje plany wydawnicze. W trzecim i czwartym kwartale 1959 roku wpłynęły fundusze z PAN na wydanie czterech prac zgłoszonych przez członków Towarzystwa do druku. Po pewnych perypetiach jako pierwsze ukazały się tylko dwie, z których jedna dotyczyła muzyki. Była to praca magisterska Pawła Podejki pt. *Dawna muzyka polska na terenie dzisiejszego województwa bydgoskiego i Pomorza Gdańskiego* (1960). Wydawnictwo to było pomyślane również jako załącznik do programu sesji naukowej i koncertu poświęconego dawnej muzyce polskiej, a także było połączone z uroczystością zainstalowania w Filharmonii Pomorskiej w dniu 7 grudnia tegoż roku barokowych organów. Warto tutaj podkreślić, że publikacje naukowe BTN począwszy od 1963 roku były nabywane przez Centralę Handlu Zagranicznego „Ars Polona” oraz w mniejszym zakresie, od 1966 roku, przez Przedsiębiorstwo Eksportu i Importu „Ruch” z przeznaczeniem dla zagranicy. Z egzemplarzy eksportowych największym powodzeniem cieszył się ciąg wydawniczy „Z dziejów muzyki polskiej”, będący kontynuacją wspomnianej pozycji Pawła Podejki. Spośród 199 różnych czasopism wydawanych w BTN i wysłanych za granicę aż 160 egzemplarzy dotyczyło wspomnianej serii⁸.

4. Seria wydawnictw historycznych

Seria wydawnicza „Z dziejów muzyki polskiej”, której walory zamierzam zaprezentować, składa się z 15 zeszytów wydawanych od 1960 do 1971 roku. Teksty naukowe w nich publikowane objęły łącznie około 1300 stron.

Analizując problematykę zawartą w artykułach, można wysnuć wniosek, że wydawnictwo to miało szczególną moc przyciągania ludzi nauki. Obok działających wówczas członków Komisji Sztuki publikujących w tej serii wyniki swoich badań, pojawiały się systematycznie artykuły zarówno młodych wówczas, jak i znanych już muzykologów, którzy dzisiaj uważani są za czołowych przedstawicieli tej specjalności. Mam tu na myśli m.in. ks. prof. Hieronima Feichta, ks. prof. Władysława Zientarskiego, prof. Karola Hławiczkę, prof. Zygmunta Michała Szweykowskiego i innych. Należy podkreślić, że ten poszerzony o wymienione osoby skład publikujących w zeszytach naukowych Towarzystwa był również rezultatem ścisłej współpracy, jaka łączyła Filharmonię Pomorską z Bydgoskim Towarzystwem Naukowym, w którym również działał ówczesny dyrektor Filharmonii Pomorskiej Andrzej Szwalbe. Część artykułów z tej serii została wydana z okazji Festiwalu Muzycznych odbywających się w Filharmonii Pomorskiej

⁸ E. Szymański, dz. cyt., s. 110-111.

w połączeniu z sesjami naukowymi, co podnosiło prestiż naukowy czasopisma. Te muzyczno-naukowe wydarzenia sprzyjały pozyskiwaniu cenionych naukowców zainteresowanych badaniem polskiej kultury muzycznej.

Początkowe zainteresowania kulturą muzyczną regionu tych dwóch ważnych instytucji stopniowo obejmowały coraz większe terytorium, w tym także południowe obszary kraju. Również początkowe zainteresowanie wyłącznie muzyką dawną rozszerzyło się z czasem na muzykę nowszą, ujmującą szereg zagadnień dotyczących nawet muzyki XX wieku.

W ośmiu zeszytach swoje prace przedstawiło po kilku autorów, natomiast siedem prac ma charakter monografii. Wydawnictwa ukazywały się we wspomnianym przedziale czasowym w miarę regularnie: po jednym w latach 1960, 1962, 1965 i 1971, w 1964 wydano aż trzy zeszyty, a w pozostałych po dwa. W latach 1967, 1968 i w 1970 nie ukazały się żadne publikacje z tej serii.

Tematyka większości artykułów podejmowana przez autorów obraca się wokół muzyki dawnej od najwcześniejszych czasów do XVIII wieku. Taki zakres obejmuje wspomniana już praca Pawła Podejki pt. *Dawna muzyka polska na terenie dzisiejszego województwa bydgoskiego i Pomorza Gdańskiego*, rozpoczynająca tę serię. Ponadto P. Podejko w siódmym zeszycie serii opublikował wiele ciekawych wiadomości na temat życia muzycznego tego ośrodka w artykule pt. *Życie muzyczne Bydgoszczy do końca XVIII wieku*. Badania przeprowadził, opierając się na dostępnych wówczas księgach parafialnych, księgach ławniczych, brackich, dokumentach powizytacyjnych kościoła farnego i kościołów klasztornych, a także domu i kolegium jezuickiego w Bydgoszczy⁹. Z przytoczanych przez autora powizytacyjnych uwag dowiadujemy się o poziomie wykształcenia nauczyciela muzyki, o stanie ksiąg przeznaczonych do śpiewania, występach uczniów podczas uroczystości miejskich i szkolnych, działalności kapel, a także ich repertuarze, występach czy finansowaniu ich potrzeb. Na podstawie materiału zawartego we wspomnianych księgach autor przytoczył m.in. nazwiska 30 muzyków: kantorów, organistów, instrumentalistów kapel działających w Bydgoszczy, z których, jak stwierdził, tylko trzy były wcześniej znane z historii muzyki, odkrycie zaś pozostałych to owoc jego prac poszukiwawczych. Podkreślił też, że analiza zastanych dokumentów pozwoliła zauważyć szczególnie wkład zakonów w rozwój kultury muzycznej: jezuitów dbających o upowszechnienie muzyki wielogłosowej w Bydgoszczy¹⁰ czy działających również w tym mieście bernardynów, przywiązujących wyjątkową wagę do śpiewu chóralnego¹¹. Zwrócił uwagę również na fakt, że wszędzie tam, gdzie jezuici zakładali swoje kolegia, zawsze organizo-

⁹ P. Podejko, *Życie muzyczne w Bydgoszczy do końca wieku XVIII*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 7, Bydgoszcz 1964, s. 91-92.

¹⁰ Tamże, s. 108.

¹¹ Tamże, s. 102.

wali kapele¹². Ponadto wiele innych artykułów omawia działalność różnych zakonów i ich znaczenie dla rozwoju kultury muzycznej w Polsce. Z zapisów zawartych w archiwach klasztornych dowiadujemy się, jak szeroką i ożywioną aktywność muzyczną przejawiali także: augustianie, benedyktyni, cystersi, franciszkanie, norbertanie, filipini, pijarzy. Archiwa klasztorne, zawierające często skrupulatnie gromadzone przez zakonników dane o wielu wydarzeniach muzycznych, zachowały informacje dotyczące wykształcenia muzyków, miejsca, czasu i okoliczności ich występów, zaopatrzenia w instrumenty, a także ich wynagrodzenia, którego wysokość mogła wskazywać na poziom wykształcenia danej osoby, a tym samym przypuszczalnie odzwierciedlać jego zasługi dla zespołu. W tej sytuacji nie dziwi tak szerokie zainteresowanie muzykologów tymi miejscami, które obfitowały w historycznie cenne dane.

Szczególne zainteresowanie autorów artykułów wzbudzała muzyczna działalność jasnogórskiego zakonu paulinów. W omawianej serii wydawniczej najwięcej danych o tym ośrodku przynoszą artykuły Pawła Podejki: *Nieznani muzycy polscy – kompozytorzy, dyrygenci, instrumentalści, wokaliści (1572-1820)*¹³, *Źródła do dziejów muzyki polskiej w archiwum zakonu paulinów w Częstochowie*¹⁴ czy *Nowo odkryci muzycy kapeli częstochowskiej (1800-1914)*¹⁵. Źródłem wiedzy o muzyce tam uprawianej i działających w niej muzykach są jedne z największych w Polsce jasnogórskie archiwa, w których zgromadzone są dokumenty związane nie tylko z konwentem jasnogórskim, ale również dane dotyczące innych domów tego zakonu w Polsce¹⁶. Z nich dowiadujemy się m.in., że kapela jasnogórska jako zespół wokalnie-instrumentalny założona została w ostatnich latach XVI wieku dla uświetnienia uroczystości religijnych, ale także z myślą o oprawie uroczystości świeckich związanych z przyjmowaniem licznie przybywających na Jasną Górę znakomitości krajowych i zagranicznych. Początkowo zespół ten tworzyli tylko zakonni bracia i księża, zaś dyrygentami byli wyłącznie ci ostatni. Niektórzy z nich zdobywali wykształcenie muzyczne dopiero w zakonie, inni, dzięki posiadanym zdolnościom muzycznym i wykształceniu w tym kierunku, znajdowali tam możliwość działania od chwili wstąpienia do niego. Z danych zawartych w archiwach jasnogórskich zapisanych w artykułach P. Podejki dowiadujemy się o niezwyklej aktywności tego ośrodka. We wstępie do jednego z artykułów¹⁷ odnajdujemy cenne spostrzeżenie, że

¹² P. Podejko, *Dawna muzyka polska na terenie dzisiejszego województwa bydgoskiego i Pomorza Gdańskiego*, Bydgoszcz 1960, s. 18.

¹³ „Z dziejów muzyki polskiej” z. 11, Bydgoszcz 1966.

¹⁴ „Z dziejów muzyki polskiej” z. 14, Bydgoszcz 1969, s. 33-45.

¹⁵ Tamże, s. 47-63.

¹⁶ P. Podejko, *Źródła do dziejów muzyki polskiej w archiwum zakonu paulinów w Częstochowie*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 14, Bydgoszcz 1969, s. 34.

¹⁷ P. Podejko, *Nieznani muzycy polscy: kompozytorzy, dyrygenci, instrumentalści wokaliści (1572-1820)*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 11, Bydgoszcz 1966.

przed podjęciem przez tegoż autora badań dokumentów paulińskich znanych było tylko dziewięć nazwisk działających tam muzyków, i to pobieżnie, z licznymi błędami. We wspomnianym słowniku „nieznanych” dotąd muzyków przygotowanym przez P. Podejkę¹⁸, obejmującym lata 1572-1820, znajdują się nazwiska 371 muzyków różnych specjalności, w tym 28 kompozytorów, a także tytuły 156 utworów, które ze względu na ich artystyczną wartość, zdaniem autora artykułu, powinny znaleźć się w repertuarze polskich zespołów muzyki dawnej. W czasie dalszych penetracji wspomniany autor znalazł jeszcze w tym archiwum 161 nowych nazwisk muzyków, którzy działali na tym terenie w XIX wieku¹⁹.

Jeszcze bardziej imponujących danych dostarczają zachowane w archiwach klasztornych zbiory nut: 1510 rękopisów i 90 druków, wśród których znajduje się 300 utworów kompozytorów polskich²⁰, a także rękopisy i druki 59 utworów Józefa Elsnera, w tym dwie kompozycje napisane przez niego specjalnie dla kapeli jasnogórskiej, a sześć dedykowanych różnym paulinom, w tym: cztery – prowincjałom zakonu i przeorom konwentu jasnogórskiego, jedna – kustoszowi kościoła na Jasnej Górze i jedna – generałowi zakonu²¹. Dodatkowo wartość tych danych podkreśla fakt, że wiele tych kompozycji było wcześniej uznanych za zaginione przez piszącą o tym kompozytorze Annę Nowak-Romanowicz, a o istnieniu innych dotychczas w ogóle nie wiadomo²².

Ten bujny rozkwit działalności kapeli został niestety zachwiany poprzez liczne ekonomiczne i polityczne trudności, które zakon przeżywał w XIX wieku, a także przez kasację swoich domów, co pozbawiło kapelę materialnej opieki. Wpłynęło to na obniżenie poziomu muzycznego zespołu i ograniczenie jego działań tylko do oprawy uroczystości kościelnych. W tej sytuacji od 1818 roku kapela stała się zespołem składającym się wyłącznie z muzyków świeckich, działających pod świeckim kierownictwem²³.

Kolejnym ośrodkiem rozwoju muzyki zajmującym ważne miejsce w zeszytach naukowych Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego jest Gniezno. Badania historyczne w tym ośrodku prowadził Władysław Zientarski, który tę problematykę poruszał w kilku artykułach. W jednym z nich ukazał stan muzykaliów rękopiśmiennych stanowiących repertuar gnieźnieńskiej kapeli katedralnej z XVIII wieku, ich zawartość, historię odzyskania, trudności w odczytaniu nie tylko nut, ale także tytułów kompozycji i nazwisk kompozytorów. Mimo trudności towa-

¹⁸ Tamże, s. 13.

¹⁹ P. Podejko, *Nowo odkryci muzycy kapeli częstochowskiej (1800-1914)*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 14, Bydgoszcz 1969, s. 49.

²⁰ Tamże, s. 42.

²¹ B. Muchenberg, P. Podejko, *Nieznane rękopisy i druki kompozycji Józefa Elsnera*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 10, Bydgoszcz 1965, s. 28.

²² Tamże, s. 14.

²³ P. Podejko, *Nowo odkryci...*, s. 50.

rzyszających badaniom ich rezultat jest imponujący. Obejmuje on ponad 150 pozycji, w tym 60 mszy, osiem requiem, 16 nieszpórów, 30 offertoriów i gradułów, a także 30 symfonii. Jeśli chodzi o tematykę zbiorów, to przeważnie mają one charakter sakralny, ale również znajdują się tam utwory świeckie, ponieważ do zadań kapeli należało tworzenie muzycznej oprawy uroczystości katedralnych dziełami wokalnie-instrumentalnymi lub tylko instrumentalnymi.

Obok opisanych powyżej odkryć dokonanych przez P. Podejkę w archiwum klasztoru jasnogórskiego, dowiadujemy się też z omawianej serii wydawniczej o kapelach działających w różnych regionach Polski. Jedną z nich była kapela w Brdowie, miasteczku położonym na trasie Koło-Włocławek, w tzw. niecce kujawskiej. Działający tam przy kościele św. Wojciecha paulini sprowadzeni przez Władysława III Warneńczyka rozwijali kult obrazu Matki Boskiej, przyciągający do tego sanktuarium rzesze kujawskich pątników. W celu zapewnienia godnej oprawy muzycznej mającym tam miejsce obrzędowi religijnym utworzono kapelę. Zbadane przez P. Podejkę zachowane księgi tego zespołu pozwalają zauważyć, że miała ona w swoim repertuarze nie tylko utwory religijne, ale także świeckie. Zgromadzone w nich partytury m.in. mszy, offertoriów czy symfonii pozwalają wnioskować o wysokim poziomie i możliwościach wykonawczych tego zespołu, chociaż nie do końca wiadomo, czy ów repertuar był przez kapelę w pełni wykorzystany. Okazało się, że również w archiwum jasnogórskim znajduje się osiem kompozycji przeznaczonych specjalnie dla kapeli brdowskiej. Ponadto księgi tego zespołu zawierają spisy instrumentów, a także szczegółowe dane dotyczące niektórych muzyków. Niestety, brakuje dokładnej daty powstania zespołu, a fakt zaprzestania jego działalności można wiązać z datą kasacji klasztoru brdowskiego w 1819 roku²⁴.

Kolejny na Kujawach ośrodek XVIII-wiecznej kultury – w Pieraniu – opisany został przez W. Zientarskiego i P. Podejkę. Na ślad istniejącej tam kapeli wokalnie-instrumentalnej naprowadziła autorów badań polichromia znajdująca się w wiejskim zabytkowym kościele, pochodząca z połowy XVIII wieku. Dzieło to, autorstwa Jana Petriego, przedstawia skład kapeli istniejącej przy tym kościele. To cenne odkrycie wskazuje na bujny rozwój życia muzycznego nawet w tak małych ośrodkach jak wspomniana wieś. Z opisu kapeli dowiadujemy się, że zespół dysponował bardzo ambitnym i rozległym repertuarem zarówno utworów kościelnych, jak i świeckich. Niestety, wspominają o tym jedynie zapisy powizytacyjne pochodzące z 1763 roku, w których wymienionych jest około 350 różnych utworów zgromadzonych dla potrzeb kapeli, natomiast wielką jest szkoda, że nie zachowały się ich partytury²⁵.

²⁴ P. Podejko, *Osiemnastowieczna kapela muzyczna w Brdowie*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 10, Bydgoszcz 1965, s. 7.

²⁵ W. Zientarski, P. Podejko, *Nieznany ośrodek muzyczny XVIII w. Pieranie na Kujawach*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 2, Bydgoszcz 1961, s. 12-14.

Ciekawe dane dotyczące dalszych historycznych odkryć związanych z istnieniem w Polsce zespołów muzycznych zawiera artykuł Mirosława Perza opisujący kapelę Zamoyskich i kapelę kolegiacką z Pilicy²⁶. Z historycznych dociekań autora wynika, że pierwsza z wymienionych kapel nie była prawdopodobnie początkowo zespołem stałym, lecz angażowanym doraźnie przez kolejnych zarządzających w celu uświetnienia różnych uroczystości. Trudności w opisie działalności muzycznej w Zamościu wynikają m.in. z tego, że omawiane przez autora artykułu „źródła zawierają bardzo poważne luki czasowe i materiałowe”, uniemożliwiające wysuwanie pewnych wniosków i danych o tym zespole, istniejącym od końca XVI wieku. Jednak z zachowanych od roku 1636 list dotyczących wydatków na kapelę wynika, że zespół ten miał charakter nie tylko dworski, ale również kościelny. Była to prawdopodobnie kapela kolegiacka opłacana przez Zamoyskich. Jednak nie dotrwały do naszych czasów, niestety, żadne muzykalia dotyczące tego zespołu, które mogłyby bardziej przybliżyć nam jej muzyczną działalność.

Zupełnie inna sytuacja w tym zakresie dotyczy kapeli kolegiackiej z Pilicy. Z przełomu XVIII i XIX wieku zachowały się rękopisy różnych utworów religijnych (msze, nieszpory, litanie, offertoria...), a także utwory świeckie, które stanowią 1/5 całego zbioru muzykaliów. Wśród nich znajduje się 45 kompozycji anonimowych i 36 opatrzonych nazwiskami twórców austriacko-niemieckich, czeskich i polskich (tych ostatnich jest, według autora artykułu, w przybliżeniu 9%)²⁷. Część z nich, jak wynika z oceny autora, jest interesująca i świadczy o wysokim poziomie ich twórców. Autor zaznaczył też, że kapela pilicka w omawianym okresie dysponowała kompletnym składem symfonicznym typowym dla okresu klasycznego, a „jej działalność jest dowodem wysokiej, prowincjonalnej kultury muzycznej polskiego klasycyzmu”²⁸.

W tym samym siódmym zeszytcie opisana została przez Jana Węcowskiego jeszcze jedna kapela – działająca od połowy XVIII wieku w małej wiosce podhalańskiej w Szalowej²⁹. Zachowane zbiory rękopisów to około 500 różnych utworów, opatrzonych nazwiskami kompozytorów i kopistów, zawierające notatki proweniencyjne, daty, tytuły kompozycji, skład instrumentalny zespołu itp. Mimo że część tych zbiorów jest niekompletna, znajduje się wśród nich wiele ciekawych kompozycji stanowiących przyczynek do historii polskiej symfonii. Kapela występowała przede wszystkim w kościele, gdzie wykonywano muzykę religijną, ale także symfonie, kwartety czy tria. Symfonie wykonywano w kościele przed lub

²⁶ M. Perz, *Kapela Zamoyskich i kolegiacka w Pilicy*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 7, Bydgoszcz 1964, s. 41-54.

²⁷ Tamże, s. 52.

²⁸ Tamże, s. 53-54.

²⁹ J. Węcowski, *Z dziejów XVIII-wiecznej kapeli w Szalowej*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 7, Bydgoszcz 1964, s. 55-63.

po nabożeństwach, natomiast na uroczystościach dworskich – przed rozpoczęciem tańców. Zespół zapraszano też na liczne odpusty, wesela i zabawy, a podczas „obchodów grunwaldzkich w 1910 roku orkiestra szalowska uświetniała uroczystości prawie we wszystkich miejscowościach od Nowego Sącza począwszy – po Jasło i Tarnów”³⁰. Na podstawie ksiąg metrykalnych autor artykułu stwierdził, że działalność w kapeli miała charakter rodzinny, obejmujący kilka pokoleń. Godny uwagi jest też fakt, że właśnie przy nazwiskach muzyków z kapeli widnieją ich własnoręczne podpisy, co świadczy o tym, że posiadali oni pewne ogólne wykształcenie w przeciwieństwie do pozostałych, podpisujących się krzyżykami. Kapela przeżywała też wzloty i upadki, jednak przez swą długoletnią działalność, przez kontakty z licznymi ośrodkami muzycznymi w kraju i za granicą, przez kontynuowanie muzycznych tradycji, przyczyniła się znacznie „do wzbogacenia obrazu polskiej kultury muzycznej”³¹.

Również w wielokrotnie wspomnianym siódmym zeszycie serii, w całości poświęconym polskiej muzyce XVIII wieku, znajdujemy bardzo ciekawy materiał historyczny. Przede wszystkim H. Feicht przedstawił właściwy obraz tej kultury w artykule pt. *Nowe spojrzenie na muzykę polską XVIII wieku*. Autor podkreślił, że dotychczas nie był wystarczająco znany stan historycznej wiedzy o muzyce tego okresu. Rzeczywisty obraz osiągnięć w tej dziedzinie wypaczyło uleganie w różnych opiniach sugestiom, jakoby kapele królewskie, prymasowskie i kapela wawelska „nadawały kierunek”, a przerwanie ich działań w związku z najazdem szwedzkim położyło kres rozwojowi muzyki polskiej. Dopiero prowadzone badania historyczne umożliwiły dostrzeżenie tego, co wymownie świadczy o wysokim poziomie kultury muzycznej tego okresu. Przyczyną takiego stanu rzeczy (a raczej kierunku myślenia) był też brak szerszej zorganizowanych badań muzykologicznych, ukazujących dorobek zarówno tej epoki, jak i czasów wcześniejszych³². Wiele nieznanych dotąd istotnych faktów historycznych ukazanych zostało m.in. dzięki wspomnianym wydawnictwom BTN. Dotyczy to istnienia ośrodków, w których rozwijała się kultura muzyczna, m.in. klasztorów czy kapel, utworów, a także twórczości kompozytorów, wraz z wieloma szczegółami na temat ich życia i pracy (pochodzenia, specjalności, wykształcenia). Niezwykle cenny jest z tego powodu również jedenasty zeszyt serii, w którym P. Podejko zamieścił słownik 371 nazwisk i przybliżył sylwetki nieznanych dotychczas kompozytorów, instrumentalistów, dyrygentów i śpiewaków działających w latach 1572-1820. Badania oparł na materiałach zachowanych przede wszystkim w archiwum zakonu paulinów na Jasnej Górze i w archiwum parafii staromiejskiej

³⁰ Tamże, s. 60.

³¹ Tamże, s. 63.

³² H. Feicht, *Nowe spojrzenie na muzykę polską XVIII wieku*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 7, Bydgoszcz 1964, s. 8-9.

w Częstochowie. Autor pracy podkreślił również, że ośrodek ten nie był wcześniej przebadany przez muzykologów, co dodatkowo zwiększa wartość umieszczonych w tym artykule danych³³.

Badania prowadzone przez naukowców w innych ośrodkach i wyniki opublikowane we wspomnianej serii przynoszą nam jeszcze wiele ciekawych wiadomości o mało znanych lub nieznanymi dotychczas kompozytorach, m.in. o Wojciechu Dankowskim, Antonim Hablu, Józefie Surzyńskim, Eliaszu karmelicie, Jakubie Gołąbku i innych, a także o nowo odkrytych dziełach dość dobrze znanych wcześniej kompozytorów. Dane te w sposób oczywisty wzbogacają wiedzę na temat ich działalności i kompozycji, ale też inspirują muzykologów do dalszych poszukiwań w tej dziedzinie³⁴. Podobne treści dotyczące kompozytorów XVII-wiecznych znajdujemy w trzecim i dziewiątym zeszycie. Waław Kmicic-Mieleszyński³⁵ opisał w nich działalność pięciu kompozytorów³⁶ ziem północnych i niektóre ich utwory, przytaczając ich zapis nutowy oraz dokonując ich formalnej analizy.

Ciekawym odkryciem dokonany przez Zygmunta Szweykowskiego³⁷ jest kompozytor drugiej połowy XVII wieku, jezuita – Marcin Kreczmar. Był on znany wcześniej tylko z jednego utworu, chociaż z biografii tego zakonnika wynika, że napisał ich znacznie więcej. Jego dziełami są: msze, nieszpory, litanie czy hymny, przeznaczone na odprawiane bardzo często uroczyste nabożeństwa. Autor artykułu ukazał tego kompozytora na tle szerokiej muzycznej działalności jezuitów, a zachowany utwór *Sacerdotes Dei* został poddany szczegółowej analizie formalnej.

Interesujące dane dotyczą też opisanych przez W. Zientarskiego dwóch kompozytorów: Mateusza Zwierzchowskiego³⁸ i Franciszka Ścigalskiego³⁹. Autor artykułu przytoczył szczegóły dotyczące życia i działalności obu kompozytorów, składy

³³ P. Podejko, *Nieznani muzycy polscy...*, s. 9.

³⁴ W. Zientarski, *Działalność Wojciecha Dankowskiego w Gnieźnie*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 4, Bydgoszcz 1962, s. 5-15 oraz J. Węcowski, *Przyczynek do biografii Dankowskiego*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 5, Bydgoszcz 1963, s. 18-23; W. Zientarski, *Antoni Habel nieznanymi kompozytor i muzyk z końca XVIII i początku XIX wieku*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 5, Bydgoszcz 1963, s. 5-17; D. Idaszak, *Autografy Antoniego Habla w zbiorach gnieźnieńskich*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 7, s. 83-90; K. Winowicz, *Działalność Józefa Surzyńskiego w Poznaniu*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 15, Bydgoszcz 1971, s. 41-58; Z. M. Szweykowski, *Eliasz karmelita, nieznanymi staropolski kompozytor*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 7, Bydgoszcz 1964, s. 110-119.

³⁵ W. Kmicic-Mieleszyński, *Sylwetki polskich kompozytorów z północnych ziem Rzeczypospolitej oraz niektóre ich utwory*, Bydgoszcz 1964, s. 110-119; „Z dziejów muzyki polskiej” z. 3, Bydgoszcz 1961, s. 5-35.

³⁶ Są nimi: Jan Bischoff, Piotr Elert, Kasper Forster młodszy, Paweł Roszkowicz i Bartłomiej Warzyński.

³⁷ Z.M. Szweykowski, *Nieznana twórczość Marcina Kreczmera*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 9, Bydgoszcz 1965, s. 53-62.

³⁸ W. Zientarski, *Mateusz Zwierzchowski muzyk i kompozytor gnieźnieński (ok. 1713-1768)*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 13, Bydgoszcz 1969, s. 22-47.

³⁹ W. Zientarski, *Franciszek Ścigalski muzyk i kompozytor z pierwszej połowy XIX wieku*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 13, Bydgoszcz 1969, s. 48-80.

osobowe członków kapel, którymi kierowali ci muzycy, a także ich dzieła. W przypadku M. Zwierzchowskiego, którego dorobek kompozytorski, zdaniem autora artykułu, nie był mały, W. Zientarski skupił uwagę jednak tylko na dwóch pastoralkach i Requiem. Ostatni z wymienionych utworów jest jednym z najstarszych tego typu zabytków w muzyce polskiej przeznaczonych na zespół wokально-instrumentalny. Autor dokonał analizy jego budowy, podał skład wykonawczy, wysunął hipotezę dotyczącą okoliczności jego powstania, a także opisał sposób jego odnalezienia⁴⁰. Dane dotyczące twórczości drugiego z wymienionych kompozytorów, Franciszka Ścigalskiego, są obszerniejsze i „bardziej szczęśliwie” zachowane. Autor artykułu wspominał o 60 utworach: 43 z nich wymienił z tytułu, a w przypadku 35 – przytoczył incipity nutowe, obejmujące początkowe takty kompozycji, najczęściej głosu skrzypcowego. Wśród wymienionych utworów są: msze i ich części (graduale, offertoria), litanie, kantaty, Veni Creator, Salve Regina, symfonia, polonez i inne.

Z artykułu Danuty Idaszak poznajemy zakres kontaktów, jakie łączyły nasz kraj w interesującej nas dziedzinie z muzykami czeskimi. Autorka stworzyła słownik muzyków czeskich działających w XVIII wieku w Polsce, w którym umieściła nazwiska 96 osób wraz z opisem ich specjalności, miejsca działania, jak również, w indywidualnych przypadkach, do tych informacji dołączyła niektóre fakty z ich życia. Ponadto bardzo dużą wartość historyczną ma dokonany przez tę autorkę spis utworów kompozytorów czeskich wraz ze wskazaniem miejsca ich znalezienia. Wymienianymi przez autorkę miejscami, w których zachowały się owe dokumenty, są biblioteki parafialne i klasztorne, biblioteki seminariów duchownych, muzeów czy uniwersytetów w 24 miejscowościach. Dla przykładu: największe zbiory pochodzą z warszawskiej biblioteki uniwersyteckiej i obejmują łącznie nazwiska 22 kompozytorów i ich około 200 utworów, wśród których samych tylko cyklów mszalnych jest ponad 70, nie licząc pojedynczych części mszy, litanii i innych utworów religijnych i świeckich⁴¹.

Wspomnieć należy jeszcze o dwóch monotematycznych zeszytach z serii „Z dziejów muzyki polskiej”, z których jeden (zeszyt 8) poświęcony jest w całości kancjonałom, drugi zaś (zeszyt 12) historii budowy organów w Polsce. W pierwszym z nich Leon Witkowski⁴² dokonał przeglądu innowierczych kancjonałów wydanych w Polsce przed 1569 rokiem, by następnie przeanalizować ich zawartość i źródła, z których się wywodzą. Właściwe badania skupił jednak na kancjonałach Izraela i Laurencjusza, porównując je z kancjonałami Jana Roha i Walentego z Brzozowa, a następnie wskazał ich czeskie lub niemieckie źródła zawarte w zbior-

⁴⁰ W. Zientarski, *Mateusz Zwierzchowski...*, s. 43-45.

⁴¹ D. Idaszak, *Z problematyki czeskiej emigracji muzycznej w Polsce w XVIII wieku*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 6, Bydgoszcz 1963.

⁴² L. Witkowski, *Kancjonał J. Izraela i J. Laurencjusza czyli tzw. Kancjonał Wirzbięty i jego pierwowzory*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 8, Bydgoszcz 1964.

rach pieśni innowierczych tych krajów, zwłaszcza braci czeskich. Drugi z wymienionych zeszytów autorstwa Jerzego Gołosa jest obszerną, 250-stronicową pracą⁴³ na temat organów, którą uzupełnia jeszcze 11 stron zdjęć prospektów organowych pochodzących z różnych miejsc, a także stołów gry czy piszczałek. Oprócz bardzo cennych danych dotyczących historii tego instrumentu w ogóle, charakterystycznych cech, np. starych organów, autor zaopatrzył też pracę w słownik organmistrzów działających w dawnej Polsce i słownik miejscowości związanych z historią budowy tego instrumentu w naszym kraju.

Na szczególną uwagę zasługują również ciekawe i wyczerpujące dwa artykuły Karola Hławiczki⁴⁴ dotyczące poloneza. W pierwszym z nich autor ukazał historię tego tańca od XVI do XIX wieku oraz jego przemiany w zakresie metrum, charakteru i społecznego prestiżu. Podważył niektóre dotychczasowe opinie dotyczące genezy poloneza i wskazał liczne błędy, które zakradły się do opisów jego rozwoju. Autor wskazał również na powiązania, jakie łączą poloneza z muzyką taneczną krajów sąsiadujących z Polską, zwłaszcza z północy: Szwecji, Norwegii, Finlandii i Danii, ale także Niemiec, dokumentując to licznymi przykładami nutowymi i szczegółowymi analizami.

Bogactwo przedstawionej w wydawnictwach Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego tematyki nie ogranicza się do zasygnalizowanych wyżej zagadnień dotyczących bezpośrednio odkryć historycznych zabytków muzyki polskiej. Niektóre z nich dotyczą tych zagadnień pośrednio, jednak mają z nimi dość istotny związek. Do tego typu pozycji należy np. artykuł Henryka Kowalewicz. Autor omówił w nim ważne zagadnienie współpracy filologa z muzykologiem przy opracowywaniu zabytków muzyki gregoriańskiej i konsekwencje braku kontaktu między nimi w tym zakresie⁴⁵.

Poruszona wcześniej w niniejszym artykule tematyka nie ogranicza się do muzyki dawnej i odkryć dokonanych przez muzykologów w tej dziedzinie. W dziewiątym zeszycie podjęta została problematyka muzyki XIX wieku. Niezwykle ciekawe i wartościowe naukowo są artykuły Zofii Lissy na temat stylu narodowego w muzyce polskiej w XIX wieku⁴⁶ oraz symfonii polskiej tego samego okresu opisaną przez Stefana Śledzińskiego⁴⁷.

⁴³ J. Gołos, *Zarys historii budowy organów w Polsce*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 12, Bydgoszcz 1966.

⁴⁴ K. Hławiczka, *Z dziejów poloneza*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 7, Bydgoszcz 1964, s. 24-40; tenże, *Wpływ muzyki polonezowej na folklor krajów sąsiadujących z Polską*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 14, Bydgoszcz 1969, s. 87-105.

⁴⁵ H. Kowalewicz, *Współpraca filologa z muzykologiem przy opracowywaniu zabytków muzyki gregoriańskiej*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 14, Bydgoszcz 1969, s. 9-15.

⁴⁶ Z. Lissa, *Problem stylu narodowego w muzyce polskiej XIX wieku*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 9, Bydgoszcz 1965, s. 5-31.

⁴⁷ S. Śledziński, *Problemy rozwoju symfonii polskiej w XIX wieku*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 9, Bydgoszcz 1965, s. 32-43.

Zofia Lissa, ukazując źródła stylu narodowego, powołała się na stanowisko socjologiczne E. Lemberga, według którego budzenie się kultur narodowych podlega ewolucyjnym przemianom: począwszy od uświadomienia sobie wartości własnego języka, poprzez obronę własnych tradycji przed obcymi wpływami, rozkwit swoistej dla danego środowiska sztuki, na bazie której dojrzewa narodowa świadomość historyczna, aż po jej najwyższy przejaw – poczucie misji dziejowej. W związku z tym autorka podkreśliła, że elementy stylu narodowego pojawiały się już przed działalnością szkół narodowych. Przejawy tego stylu, który jest wartością historycznie zmienną, znajdujemy w różnym stopniu w każdej epoce historycznej. Jest on zawsze wynikiem skrzyżowania trojakich współczynników: przejętych z przeszłości tradycji, odbicia treści bieżącego etapu dziejów muzyki i talentu kompozytora. Pojmując w ten sposób styl narodowy, jesteśmy świadomi, że Chopin, jakkolwiek był największym, to jednak nie był jedynym twórcą polskiego stylu narodowego. Autorka podkreśliła również zasługi kompozytorów różnych epok, od Wacława z Szamotuł po Witolda Lutosławskiego, zawierające różne oznaki narodowego języka muzycznego. Wskazała też na związek historycznej zmienności stylu narodowego z postawami i nawykami odbiorczymi słuchaczy, z różnym nasileniem zapotrzebowania na elementy narodowe w muzyce, najczęściej dochodzące do głosu w momentach ważnych dla narodu wydarzeń.

Stefan Śledziński przeanalizował w swoim artykule sytuację polskiej twórczości symfonicznej w XIX wieku. Wspomnił autorów symfonii i innych kompozycji napisanych na orkiestrę symfoniczną, w wielu przypadkach określił rok i miejsce ich wydania lub wykonania, a także inne okoliczności dotyczące powstania tych utworów. Zastanawiając się nad stagnacją w dziedzinie twórczości symfonicznej, upatrywał jej przyczyn przede wszystkim w ograniczonej możliwości wykonywania tych utworów, braku i niskim poziomie wykonawczym ówczesnych orkiestr, a także w publiczności, niewykazującej zainteresowania tego typu twórczością.

Tematykę XIX-wieczną zawartą w publikacjach BTN znakomicie uzupełnia i wzbogaca analiza *Dumy na kształt ronda* Macieja Kamińskiego⁴⁸, w której autorka Anna Nowak-Romanowiczowa podkreśliła historyczną wartość tego utworu w odniesieniu do stylizacji poloneza, z drugiej zaś strony zauważyła pewne cechy uznające ten utwór za poprzedniczkę *Ballad* Chopina⁴⁹.

Tematykę tego okresu podjął również Witold Rudziński⁵⁰. Ukazując na wybranych przykładach cechy dramaturgii Stanisława Moniuszki, podkreślił jedno-

⁴⁸ A. Nowak-Romanowiczowa, *Znaczenie historyczne fortepianowej Dumy Macieja Kamińskiego*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 9, Bydgoszcz 1965, s. 44-52.

⁴⁹ Tamże, s. 52.

⁵⁰ W. Rudziński, *Z zagadnień moniuszkowskiej dramaturgii operowej*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 14, Bydgoszcz 1969, s. 139-148.

cześnie, że koncepcja dramaturgiczna tego kompozytora „jest samodzielnie wypracowanym wariantem dramaturgii, rozpowszechnionej w operowych szkołach narodowych. Jest to koncepcja odmienna od modnej w połowie XIX wieku dramaturgii wagnerowskiej, bardziej zresztą rozważanej i propagowanej, niż w istocie szeroko stosowanej”⁵¹.

Najnowsza historia muzyki polskiej (XX wieku) znalazła odbicie w dwóch artykułach autorstwa: Antoniego Poszowskiego⁵² i Marka Podhajskiego⁵³. Pierwszy z nich omówił środki harmoniczne stosowane w utworach opartych na pentatonice, analizując wybrane utwory kompozytorów polskich przełomu XIX i XX wieku i ilustrując je przykładami nutowymi.

M. Podhajski w swoim artykule na wstępie sprecyzował i rozgraniczył pojęcia pierwiastków aleatorycznych i aleatoryzmu, jako techniki kompozytorskiej stosowanej w niektórych kompozycjach współczesnych. Treść artykułu jednak dotyczy konkretnego utworu pt. *Gry weneckie* Witolda Lutosławskiego, na przykładzie którego autor scharakteryzował zawarte w nim zarówno proste struktury aleatoryczne, ukazując ich właściwości, jak i obecne w tym utworze struktury aleatoryczne wyższego rzędu. Znamienna i wiele wyjaśniająca jest przytoczona przez autora artykułu wypowiedź samego Lutosławskiego co do zakresu jego odpowiedzialności za brzmienie utworu: „Nie interesuje mnie... całkowicie przez przypadek zdeterminowana muzyka. Pragnę aby mój utwór był czymś co sam stworzyłem i aby był on wyrazem tego co mam do zakomunikowania innym. Tak więc »absolutny« aleatoryzm, o którym tu myślę, nie jest metodą, która mogłaby mi się przydać w mej kompozytorskiej pracy”⁵⁴.

5. „Prace Komisji Sztuki” – nowy cykl wydawniczy Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego

Omówiony cykl wydawniczy dotyczący odkryć w dziedzinie historii muzyki polskiej na szczęście nie zakończył w 1971 roku tego typu działalności BTN. Już od 1965 roku (niezależnie od prezentowanej serii wydawnictw muzykologicznych) ukazują się inne zeszyty naukowe pod nazwą „Prace Komisji Sztuki”, wydawane przez PWN w Poznaniu. Po dwóch pierwszych edycjach (z 1965 i 1967 r.) poświęconych zagadnieniom związanym z architekturą, w z. III (z 1975 r.) powrócono

⁵¹ Tamże, s. 144.

⁵² A. Poszowski, *O środkach harmonicznym w utworach muzycznych opartych na pentatonice*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 14, Bydgoszcz 1969, s. 149-163.

⁵³ M. Podhajski, *Formy aleatoryzmu w „Grach weneckich” Witolda Lutosławskiego*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 15, Bydgoszcz 1971, s. 59-78.

⁵⁴ Tamże, s. 75.

do tematyki muzycznej. Pierwsze artykuły z tej nowej serii dotyczą również tematyce historycznej, związanej tym razem z działalnością bydgoskich instytucji upowszechniających kulturę muzyczną. Barbara Gogol przedstawiła *Zarys dziejów i działalności Miejskiego Konserwatorium Muzycznego w Bydgoszczy w latach 1927-1939*⁵⁵, zaś historię Towarzystwa Muzycznego opisał Andrzej Denisiuk w dwóch artykułach: *Zarys działalności Towarzystwa Muzycznego w Bydgoszczy w zakresie upowszechniania muzyki w latach 1922-1930*⁵⁶ oraz *Z kart historii Towarzystwa Muzycznego w Bydgoszczy w l. 1938-1939*⁵⁷. Wspólnym dążeniem autorów wspomnianych publikacji była chęć ukazania działalności bydgoskich instytucji w zakresie upowszechniania kultury muzycznej miasta. Autorzy artykułów trafnie rozpoznali nie tylko cele działalności tych instytucji, ale też niejako przewidzieli ich późniejszą wielką rolę na tym polu. Wyraźną kontynuacją tej tematyki był z. IV [wydany w 1981 r. również przez PWN Poznań], poświęcony historii działalności chórów amatorskich. Opatrzony był tytułem *Spoleczny ruch muzyczny na Pomorzu* i zawierał dwa artykuły związane z tą tematyką: Eugeniusza Rogalskiego *Poznański Związek Śpiewaczy w latach 1912-1972*⁵⁸ oraz Leona Witkowskiego *Zarys dziejów polskiego ruchu śpiewaczego na Pomorzu do 1939 roku*⁵⁹.

Zeszyt V „Prac Komisji Sztuki” pt. *Zainteresowania artystyczne dzieci i młodzieży* wydany w 1987 roku przez PWN Warszawa-Poznań wniósł już nowe treści. Autorami pięciu zamieszczonych w nim artykułów byli pracownicy Wyższej Szkoły Pedagogicznej, przedstawiający wyniki swoich badań, skupionych wokół problemów psychologiczno-pedagogicznych dzieci i młodzieży: Wojciech Figurski (*Muzyka w życiu młodzieży szkolnej*), Elżbieta Szubertowska (*Przygotowanie do odbioru muzyki ze środków masowego przekazu*), Eugeniusz Rogalski (*Rola chóru szkolnego w kształtowaniu postaw kulturowych dzieci i młodzieży*) i Jan Przybylski (*Preferencje elementów struktury utworu muzycznego u młodzieży w wieku dorastania*). Ostatni w tym zeszycie artykuł pt. *Stan zainteresowań sztukami plastycznymi wśród uczniów szkół podstawowych* napisany został przez plastyka Alojzego Lemańskiego – członka Komisji Sztuki.

⁵⁵ B. Gogol, *Zarys dziejów działalności Miejskiego Konserwatorium Muzycznego w Bydgoszczy w latach 1927-1939*, „Prace Komisji Sztuki” nr III, Warszawa-Poznań 1975, s. 3-27.

⁵⁶ A. Denisiuk, *Zarys działalności Towarzystwa Muzycznego w Bydgoszczy w zakresie upowszechniania muzyki w latach 1922-1930*, „Prace Komisji Sztuki” nr III, Warszawa-Poznań 1975, s. 29-46.

⁵⁷ A. Denisiuk, *Z kart historii Towarzystwa Muzycznego w Bydgoszczy w latach 1938-1939*, [w:] *Spoleczny ruch muzyczny na Pomorzu*, „Prace Komisji Sztuki” nr IV, Warszawa-Poznań 1981, s. 41-58.

⁵⁸ E. Rogalski, *Pomorski Związek Śpiewaczy w latach 1912-1972*, [w:] *Spoleczny ruch muzyczny...*, s. 3-40.

⁵⁹ L. Witkowski, *Zarys dziejów polskiego ruchu śpiewaczego na Pomorzu do roku 1939*, [w:] *Spoleczny ruch muzyczny...*, s. 59-90.

Niestety, wraz z ukazaniem się tego zeszytu na pewien czas została przerwana wszelka działalność Komisji Sztuki. Jednostka ta dotrwała jeszcze do 1989 roku, lecz nie ukazały się w tym czasie żadne publikacje. Nowy kierunek działalności wiąże się z reaktywowaniem Komisji Sztuki w 2003 roku i rozpoczęciem w związku z tym nowej serii wydawniczej poświęconej szeroko pojętej kulturze muzycznej. Ukazujące się od 2003 roku zeszyty naukowe kontynuują numerację „Prac Komisji Sztuki” przerwaną wraz z zeszytem V w 1987 roku. To nowe wydawnictwo (jako z. VI) zapoczątkowała praca badawcza z zakresu pedagogiki autorstwa Elżbiety Szubertowskiej⁶⁰, ukazująca kompetencje muzyczne młodzieży bydgoskich liceów ogólnokształcących w momencie likwidowania w siatce godzin przedmiotu umożliwiającego młodzieży poznawanie pod kierunkiem nauczyciela wartościowej muzyki. Kolejne zeszyty, od numeru VII do XIII, ukazują się pod redakcją E. Szubertowskiej regularnie od 2004 roku do chwili obecnej, czyli seria ta obejmuje już obecnie osiem zeszytów⁶¹ i zawiera 40 artykułów o objętości łącznie ponad 630 stron druku. Autorami ich są pracownicy naukowo-dydaktyczni Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, członkowie Komisji Sztuki, prowadzący badania nad problematyką szeroko pojętej kultury muzycznej, w jej aspekcie historycznym, pedagogicznym, psychologicznym i społecznym, a także absolwenci UKW zainteresowani muzyczną i artystyczną tematyką badawczą.

Historyczna problematyka dotycząca oświaty muzycznej występuje w artykułach Andrzeja Michalskiego⁶² i obejmuje m.in. jej początki i rozwój, kadre nauczającą i programy nauczania, przeobrażenia strukturalne. Nieco inny aspekt historyczny kultury muzycznej ukazany jest w dwóch artykułach E. Szubertowskiej, w których autorka przedstawiła pieśń w kulturze i historii naszego narodu od średniowiecza do czasów współczesnych, a także muzykę służącą rozrywece w różnych okresach stylistycznych⁶³.

⁶⁰ E. Szubertowska, *Kompetencje muzyczne młodzieży licealnej na przykładzie badań w szkołach bydgoskich*, „Prace Komisji Sztuki” nr VI, Bydgoszcz 2003.

⁶¹ Zeszyt XIII jest po recenzji i ukaże się drukiem w maju 2011 roku.

⁶² A. Michalski, *Stan źródeł do dziejów wychowania artystycznego w Polsce po 1945 r., ich dostępność, kompletność i stan techniczny*, [w:] E. Szubertowska (red.), *Z historycznych i pedagogiczno-społecznych problemów kultury*, „Prace Komisji Sztuki” nr VII, Bydgoszcz 2004, s. 43-62; tenże, *Szkolnictwo muzyczne do Zjazdu Poznańskiego*, [w:] E. Szubertowska (red.), *Historyczna i pedagogiczna problematyka muzyki*, „Prace Komisji Sztuki” nr IX, Bydgoszcz 2006, s. 7-18; tenże, *Statystyczne ujęcie wybranych problemów szkolnictwa artystycznego w Polsce w latach 1945-1965*, [w:] E. Szubertowska (red.), *Historyczna i pedagogiczna problematyka...*, s. 19-33.

⁶³ E. Szubertowska, *Pieśń w edukacji i polskiej kulturze muzycznej – zarys historyczny*, [w:] E. Szubertowska (red.), *Badania nad edukacją i kulturą muzyczną*, „Prace Komisji Sztuki” nr XI, Bydgoszcz 2008, s. 7-17; taż, *Muzyka służąca rozrywece w wybranych okresach stylistycznych*, [w:] E. Szubertowska (red.), *Problematyka historyczno-pedagogiczna kultury muzycznej*, „Prace Komisji Sztuki” nr X, Bydgoszcz 2007, s. 23-27; taż, *Publiczność jako ważne ogniwo w kulturze muzycznej*, [w:] E. Szubertowska (red.), *Studia nad edukacją i kulturą muzyczną*, „Prace Komisji Sztuki” nr XII, s. 37-51.

Marlena Pietrzykowska⁶⁴ zajmuje się m.in. analizowaniem twórczości wybranych kompozytorów (wśród nich interesują ją zwłaszcza muzycy działający w Bydgoszczy: Konrad Pałubicki, Ryszard Kwiatkowski, Michał Zieliński, Marian Gordiejuk, Piotr Komorowski i Marcin Kopczyński), a także muzyką wokalną estońskiego kompozytora Arvo Pärta. Ponadto w dwóch kolejnych zeszytach scharakteryzowała bydgoskie⁶⁵ i gdańskie środowisko muzyczne po II wojnie światowej⁶⁶.

W wielu aktualnie wydawanych artykułach poruszana jest problematyka pedagogiczno-psychologiczna. Beata Bonna⁶⁷ i Elżbieta Szubertowska⁶⁸ przedstawiają wyniki badań związanych z podejmowaniem przez dzieci i młodzież różnych form aktywności muzycznej, ich edukacją i jej wynikami, z kulturą muzyczną ich środowisk wychowawczych. Zagadnienia te są szczególnie ważne w obliczu licznych zagrożeń, jakie niosą współczesne media, uporczywie ukazują braki w funkcjonujących obecnie systemach edukacyjnych, wpływające na obniżający się ustawicznie poziom kultury muzycznej narodu. W ostatnich edycjach tego pisma zauważyć można tendencję do jeszcze szerszego ujęcia kultury muzycznej i estetycznej. Poprzez badania nad poezją, ciekawe, nowe i bardziej poszerzone spojrzenie na twórczość Fryderyka Chopina⁶⁹, a zwłaszcza zagadnienia z dziedziny muzykoterapii⁷⁰ można spodziewać się również poszerzenia kręgu czytelników tych publikacji.

⁶⁴ M. Pietrzykowska, *Konrad Pałubicki – kompozytor i pedagog*, [w:] E. Szubertowska (red.), *Z historycznych i pedagogiczno-społecznych...*, s. 7-42; też, *Problemy wykonawcze i aspekty dydaktyczne w wybranych utworach fortepianowych kompozytorów bydgoskich*, [w:] E. Szubertowska (red.), *Historyczna i pedagogiczna problematyka...*, s. 35-44.

⁶⁵ M. Pietrzykowska, *Panorama życia kulturalnego Bydgoszczy po II wojnie światowej*, [w:] E. Szubertowska (red.), *Problematyka historyczno-pedagogiczna...*, s. 7-16.

⁶⁶ M. Pietrzykowska, *Gdańskie środowisko kulturalne po II wojnie światowej*, [w:] E. Szubertowska (red.), *Studia nad edukacją...*, s. 23-36.

⁶⁷ B. Bonna, *Środowiskowe uwarunkowania aktywności muzycznej młodzieży*, [w:] E. Szubertowska (red.), *Kultura muzyczna w świetle badań historycznych i pedagogicznych*, „Prace Komisji Sztuki” nr VIII, Bydgoszcz 2005, s. 51-60; też, *Aktywność muzyczna młodzieży – relacja z badań*, [w:] E. Szubertowska (red.), *Kultura muzyczna w świetle badań...*, s. 61-69.

⁶⁸ E. Szubertowska, *Współczesne problemy aktywnego uczestnictwa w kulturze muzycznej*, [w:] E. Szubertowska (red.), *Z historycznych i pedagogiczno-społecznych...*, s. 83-96; też, *Orientacja w aktualnym życiu muzycznym środowiska jako przejaw uczestnictwa młodzieży w kulturze*, [w:] E. Szubertowska (red.), *Kultura muzyczna w świetle badań...*, s. 70-79; E. Szubertowska, *Opera w aktywności muzycznej i opiniach młodzieży*, [w:] *Kultura muzyczna w świetle badań...*, s. 80-91; też, *Uwarunkowania aktywności i zainteresowań muzycznych młodzieży w świetle wyników badań*, [w:] E. Szubertowska (red.), *Historyczna i pedagogiczna problematyka...*, s. 45-63.

⁶⁹ E. Szubertowska, *Narodowy i uniwersalny aspekt twórczości Fryderyka Chopina*, [w:] E. Szubertowska (red.), *Studia nad muzyką i poezją*, „Prace Komisji Sztuki” nr XIII, Bydgoszcz 2011; M. Pietrzykowska, *Muzyka Chopina inspiracją dla polskich muzyków jazzowych*, [w:] E. Szubertowska (red.), *Studia nad muzyką...*

⁷⁰ G. Kozłowska, *Wpływ muzyki na rozwój osób niepełnosprawnych intelektualnie*, [w:] E. Szubertowska (red.), *Studia nad edukacją...*, s. 63-71; L. Stróżecka, *Funkcje i cele muzykoterapii w autyzmie wczesnodziecięcym*, [w:] E. Szubertowska (red.), *Studia nad muzyką...*

Ten stosunkowo krótki przegląd wydawnictw BTN ukazuje niezwykle różnorodną i ciekawą tematykę, jaką poruszali autorzy publikacji w ciągu ponad pięćdziesięciu lat istnienia Towarzystwa. Zwłaszcza cykl wydawniczy „Z dziejów muzyki polskiej” to żywa historia muzyki naszego kraju, bardzo wnikliwie ukazująca i oceniająca wkład całych rzesz muzyków. Nazwiska wielu z nich nie są umieszczone w podręcznikach powszechnej historii muzyki, jednak ich działalność, jak wskazują na to omawiane opracowania, nie była bez znaczenia dla naszej narodowej kultury. Te wydawnictwa to także dowód wielkiej pracowitości i profesjonalizmu polskich naukowców, dzięki którym wzbogaciła się wiedza o naszej kulturze muzycznej, o nieznanych kompozytorach, utworach, kapelach, kancjonałach, o bujnym życiu muzycznym wielu środowisk, często tak małych, że nie byłyby zauważone, gdyby nie podjęto tej tematyki we wspomnianych wydawnictwach. Głębsza analiza danych z wybiórczo przytoczonych tutaj problemów ukazuje profesjonalizm i celowość podejmowanych działań. Równie interesująca wydaje się także problematyka dotycząca współczesnej kultury muzycznej i edukacji, podejmowana przez autorów nowej serii wydawnictw z cyklu „Prace Komisji Sztuki”. Wyniki szerokich tematycznie badań trafiają do czytelników nie tylko wykształconych muzycznie, ale również do szerokiego kręgu wychowawców młodzieży, zatroskanych o poziom jej aktualnej kultury muzycznej.

Bibliografia

- Denisiuk Andrzej, *Zarys działalności Towarzystwa Muzycznego w Bydgoszczy w zakresie upowszechniania muzyki w latach 1922-1930*, „Prace Komisji Sztuki” nr III, PWN, Warszawa-Poznań 1975.
- Denisiuk Andrzej, *Z kart historii Towarzystwa Muzycznego w Bydgoszczy w latach 1938-1939*, „Prace Komisji Sztuki” nr IV, PWN, Warszawa-Poznań 1981.
- Feicht Hieronim, *Nowe spojrzenie na muzykę polską XVIII wieku*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 7, Bydgoszcz 1964.
- Figurski Wojciech, *Muzyka w życiu młodzieży szkolnej*, „Prace Komisji Sztuki” z. V, PWN, Warszawa-Poznań 1987, s. 5-21.
- Gogol Barbara, *Zarys dziejów działalności Miejskiego Konserwatorium Muzycznego w Bydgoszczy w latach 1927-1939*, „Prace Komisji Sztuki” nr III, PWN, Warszawa-Poznań 1975.
- Gołoś Jerzy, *Zarys historii budowy organów w Polsce*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 12, Bydgoszcz 1966.
- Hławiczka Karol, *Wpływ muzyki polonezowej na folklor krajów sąsiadujących z Polską*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 14, Bydgoszcz 1969.
- Hławiczka Karol, *Z dziejów poloneza*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 7, Bydgoszcz 1964.
- Idaszak Danuta, *Z problematyki czeskiej emigracji muzycznej w Polsce w XVIII wieku*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 6, Bydgoszcz 1963.

- Kabaciński Ryszard, *Ćwierć wieku działalności Wydziału Nauk Humanistycznych Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego*, „Bydgosztiana” nr 10, Bydgoszcz 1988.
- Kmicic-Mieleszyński Wacław, *Sylwetki polskich kompozytorów z północnych ziem Rzeczypospolitej oraz niektóre ich utwory*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 3, Bydgoszcz 1961.
- Kowalewicz Henryk, *Współpraca filologa z muzykologiem przy opracowywaniu zabytków muzyki gregoriańskiej*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 14, Bydgoszcz 1969.
- Lemański Alojzy, *Stan zainteresowań sztukami plastycznymi wśród uczniów szkół podstawowych*, „Prace Komisji Sztuki” z. V, PWN, Warszawa-Poznań 1987, s. 87-103.
- Lissa Zofia, *Problem stylu narodowego w muzyce polskiej XIX wieku*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 9, Bydgoszcz 1965.
- Małecki Jan, *O powstaniu Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego i jego zadaniach*, „Bydgosztiana” nr 1, Bydgoszcz 1963.
- Muchenberg Bohdan, Podejko Paweł, *Nieznane rękopisy i druki kompozycji Józefa Elsnera*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 10, Bydgoszcz 1965.
- Nowak-Romanowiczowa Anna, *Znaczenie historyczne fortepianowej Dumy Macieja Kamińskiego*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 9, Bydgoszcz 1965.
- Perz Mirosław, *Kapela Zamoyskich i kolegiacka w Pilicy*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 7, Bydgoszcz 1964.
- Podejko Paweł, *Dawna muzyka polska na terenie dzisiejszego województwa bydgoskiego i Pomorza Gdańskiego*, Bydgoszcz 1960.
- Podejko Paweł, *Nieznani muzycy polscy: kompozytorzy, dyrygenci, instrumentalści wokaliści (1572-1820)*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 11, Bydgoszcz 1966.
- Podejko Paweł, *Nowo odkryci muzycy kapeli częstochowskiej (1800-1914)*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 14, Bydgoszcz 1969.
- Podejko Paweł, *Osiemnastowieczna kapela muzyczna w Brdowie*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 10, Bydgoszcz 1965.
- Podejko Paweł, *Źródła do dziejów muzyki polskiej w archiwum zakonu paulinów w Częstochowie*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 14, Bydgoszcz 1969.
- Podejko Paweł, *Życie muzyczne w Bydgoszczy do końca wieku XVIII*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 7, Bydgoszcz 1964.
- Podhajski Marek, *Formy aleatoryzmu w „Grach weneckich” Witolda Lutosławskiego*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 15, Bydgoszcz 1971.
- Poszowski Antoni, *O środkach harmonicznym w utworach muzycznych opartych na pentatonice*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 14, Bydgoszcz 1969.
- Przybylski Jan, *Preferencje elementu struktury utworu muzycznego u młodzieży w wieku dorastania*, „Prace Komisji Sztuki” z. V, PWN Warszawa-Poznań 1987, s. 45-86.
- Rogalski Eugeniusz, *Pomorski Związek Śpiewaczy w latach 1912-1972*, [w:] *Spółeczny ruch muzyczny na Pomorzu*, PWN, Warszawa-Poznań 1981.
- Rogalski Eugeniusz, *Rola chóru szkolnego w kształtowaniu postaw kulturowych dzieci i młodzieży*, „Prace Komisji Sztuki” z. V, PWN, Warszawa-Poznań 1987, s. 31-44.
- Rudziński Witold, *Z zagadnień moniuszkowskiej dramaturgii operowej*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 14, Bydgoszcz 1969.
- Szubertowska Elżbieta (red.), *Badania nad edukacją i kulturą muzyczną*, „Prace Komisji Sztuki” nr XI, Bydgoszcz 2008.

- Szubertowska Elżbieta (red.), *Historyczna i pedagogiczna problematyka muzyki*, „Prace Komisji Sztuki” nr IX, Bydgoszcz 2006.
- Szubertowska Elżbieta, *Kompetencje muzyczne młodzieży licealnej na przykładzie badań w szkołach bydgoskich*, „Prace Komisji Sztuki” nr VI, Bydgoszcz 2003.
- Szubertowska Elżbieta (red.), *Kultura muzyczna w świetle badań historycznych i pedagogicznych*, „Prace Komisji Sztuki” nr VIII, Bydgoszcz 2005.
- Szubertowska Elżbieta (red.), *Problematyka historyczno-pedagogiczna kultury muzycznej*, „Prace Komisji Sztuki” nr X, Bydgoszcz 2007.
- Szubertowska Elżbieta, *Przygotowanie do odbioru muzyki ze środków masowego przekazu*, „Prace Komisji Sztuki” z. V, PWN, Warszawa-Poznań 1987, s. 23-30.
- Szubertowska Elżbieta (red.), *Studia nad edukacją i kulturą muzyczną*, „Prace Komisji Sztuki” nr XII, Bydgoszcz 2010.
- Szubertowska Elżbieta (red.), *Studia nad muzyką i poezją*, „Prace Komisji Sztuki” nr XIII, Bydgoszcz 2011.
- Szubertowska Elżbieta (red.), *Z historycznych i pedagogiczno-społecznych problemów kultury muzycznej*, „Prace Komisji Sztuki” nr VII, Bydgoszcz 2004.
- Szmańda Edward, *Fakty i liczby z życia i pracy Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego*, „Bydgostiana” nr 10, Bydgoszcz 1988.
- Szweykowski Zygmunt Marian, *Nieznana twórczość Marcina Kreczmera*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 9, Bydgoszcz 1965.
- Śledziński Stefan, *Problemy rozwoju symfonii polskiej w XIX wieku*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 9, Bydgoszcz 1965.
- Węcowski Jan, *Z dziejów XVIII-wiecznej kapeli w Szalowej*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 7, Bydgoszcz 1964.
- Winowicz Krystyna, *Działalność Józefa Surzyńskiego w Poznaniu*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 15, Bydgoszcz 1971.
- Witkowski Leon, *Zarys dziejów polskiego ruchu śpiewaczego na Pomorzu do roku 1939*, [w:] *Społeczny ruch muzyczny na Pomorzu*, PWN, Warszawa-Poznań 1981.
- Zientarski Władysław, *Franciszek Ścigalski muzyk i kompozytor z pierwszej połowy XIX wieku*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 13, Bydgoszcz 1969.
- Zientarski Władysław, *Mateusz Zwierzchowski muzyk i kompozytor gnieźnieński (ok. 1713-1768)*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 13, Bydgoszcz 1969.
- Zientarski Władysław, Podejko Paweł, *Nieznany ośrodek muzyczny XVIII w. Pieranie na Kujawach*, „Z dziejów muzyki polskiej” z. 2, Bydgoszcz 1961.

**The contribution of the literary production
of the Scientific Society of Bydgoszcz
to our knowledge about Polish musical life**

The establishment of the Scientific Society in Bydgoszcz, in 1959, which attracted the cultural elite of the city, was of great importance for the development and prestige of the region. The Society cooperated with the Pomaranian Philharmonic and some prominent scientists and artists. The article mentioned above discusses a series of scientific papers dedicated to music, which, unfortunately, are inaccessible for the time being. However,

their contents is worth mentioning. They present interesting data concerning the history of music of that region, which could hardly be found in any manual, and might suggest that the musical life of smaller centres and towns was flourishing. The literary production of the Arts Committee, after its being reactivated, deals with the historical issues concerning musical education and current pedagogical research on musical culture broadly conceived.